

MARY DALY'NİN ATAERKİL HRİSTİYAN
TANRI ANLAYIŞI HAKKINDAKİ ELEŞTİRİLERİ
THE CRITICISM OF MARY DALY OF CHRISTIAN
PATRIARCHAL GOD PERCEPTION

MUSTAFA TURAN* & HÜMEYRA DUMAN**

* [Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Felsefe ve Din Bilimleri ABD.

PhD. Student, Ondokuz Mayıs University Institute of Social Sciences,
Department of Philosophy and Religious Studies
mustafaturan7@gmail.com]

** [Yüksek Lisans Mezunu, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Felsefe ve Din Bilimleri ABD.

MA: Master of Arts, İnönü University Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Studies

humeyrakercin@yahoo.com]

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 05 Mart/March 2018 *Kabul Tarihi / Accepted:* 19 Haziran/June 2018

Yayın Tarihi / Published: 27 Haziran/June 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/June

Yıl / Year: 2018 *Sayı – Issue:* 44 *Sayfa / Pages:* 167-188

Atıf/Cite as: Turan, Mustafa – Duman, HümeYra. "Mary Daly'nin Ataerkil Hristiyan Tanrı Anlayışı Hakkındaki Eleştirileri- The Criticism of Mary Daly of Christian Patriarchal God Perception". Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- Ondokuz Mayıs University Review of the Faculty of Divinity 44 (Haziran-June 2018): 167-188.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://dergipark.gov.tr/omuifd>

Copyright © Published by Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi – Ondokuz Mayıs University, Faculty of Divinity, Samsun, Turkey. All rights reserved.

Mary Daly'nin Ataerkil Hristiyan Tanrı Anlayışı Hakkındaki Eleştirileri

Öz: Kadın varoluşu ve kadının gerek özel gerekse toplumsal hayattaki konumlandırılışı ilk insanın yaratılışından bu yana süregelen birtakım sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunları çözmek amacıyla pek çok farklı düşünsel akım geliştirilmiştir. Geliştirilen bu akımlar ataerkil toplum yapısının nasıl oluştuğu, nelere etki ettiği, kadın üzerinde uygulanan cinsel, dini, politik ve ekonomik baskılar gibi konularla ilgilenmiştir. İnsanlığın tarihsel gelişimi boyunca bu baskıların belki de en çok hissedildiği alan din olmuştur. Bu çalışmada, feminizm akımları içinde son dönem akımlardan biri olan radikal feminizmin önde gelen temsilcilerinden Mary Daly'nin genelde ataerkilliği özelde Hristiyanlığı kadın varoluşuna engel olduğu gerekçesiyle eleştiren bakış açısı ele alınacaktır. Ona göre dinler, ataerki şemsiyesinin altındaki mezheplerden başka bir şey değildir. Çalışmalarında gezgin bir ruh hali içinde bulunmasını istediği kadınların aktif bir fiil olarak tanımladığı Tanrı'ya katılmalarının tek yolunun içlerindeki ataerki şeytanları kovmak olduğunu söyleyen Daly'nin feminist teolojisi kadınlara ışık tutacak niteliktedir. Bu çalışmada yazarın Hristiyan Tanrı anlayışına odaklanılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Feminizm, Ataerkillik, Din, Hristiyanlık, Tanrı ve Varoluş.

168

OMÜİFD

The Criticism of Mary Daly of Christian Patriarchal God Perception

Abstract: Being and position of woman both in the private and social life have caused some problems since the first human was created. With the inclination of solutions for these problems, lots of spiritual movements have been developed. These developed movements have concerned with subjects such as how patriarchal society developed, which fields were effected and the sexual, religious, political and economical pressure upon women. During historical development of human, religion has been the uttermost effected area among all of these. In this study, Mary Daly who is one of the most important pioneers of radical feminism which developed as one of the last feminist movements, in general, criticized patriarchy and especially Christianity in a critical way, which has been considered as a blocking factor for the development of human being. According to her, religions are nothing else from the sects under the patriarchal umbrella. Feminist theology of Mary Daly saying for women in desire of wanderlusting, the only way of participating to God as an active verb is to dismiss the patriarchal evils in women inside, is an enlightening work for women defined by women. In this paper, her concept of Christian God will be focused on.

Keywords: Feminism, Patriarchy, Religion, Christianity, God, Being.

Giriş

20. yüzyılın öne çıkan radikal feministlerinden biri olarak gösterilen Mary Daly varoluşçu bir felsefecidir. Kadını, özellikle bir zamanlar mensubu olduğu din olan Hristiyanlık içinde kutsal metinlerin ve yorumların ışığında değerlendiren Daly, feminist felsefenin önde gelen isimlerindedir. Ancak feminist teoloji, üzerinde yeni çalışmaların yapıldığı el değmemiş bir alandır. Bu nedenle Mary Daly ve onun felsefesi hakkında da akademik anlamda yeteri kadar çalışmanın yapılmamış olduğunu görmekteyiz.

Feminist teoloji ilk olarak Batı Avrupa'da ortaya atılmış, zaman içinde batı dışı toplumlara da yayılarak her bireyin mensubu bulunduğu dini, feminist bir bakış açısıyla yeniden yorumlamalarının önünü açan oldukça yeni bir çalışma alanıdır. Feminizm ve teoloji birbirlerinden bağımsız olarak oldukça geniş bir literatüre sahipken feminist teoloji alanında özellikle ülkemizde taranması beklenen kaynakların azlığı bu konuda çalışmayı zorlaştırmaktadır. Toplumların yenilikleri kolayca benimsemelerinin önündeki en büyük engel olan değer yargıları kutsal metinlerin feminist bir bakış açısıyla yeniden yorumlanması sürecinde sorun yaratabilmektedir. Bu sebeple çalışmamız Hristiyanlığın Tanrı anlayışına odaklanmaktadır. Çalışmamız ataerkil ve toplumsal baskı nedeniyle ortaya çıkan Tanrı'ya yüklenmiş olan kadın düşmanı bakış açısını Mary Daly örneğinde ortaya koymaktır.

Çalışmamız boyunca bütüncül ve eleştirel bir yöntem kullanılmaya çalışılmıştır. Klasik kaynaklardan veri elde etmeye önem verilmiş bu veriler doğrultusunda çalışmaya bireysel yorumlar eklenmiş, feminist teoloji anlayışımızı geliştirmek için geçmiş ve günümüzden derlenen örnekler arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Büyük ölçüde betimleme yönteminin kullanıldığı çalışmamızda öncelikle yazarın kendi eserleri taranmış, alanın bakir olması nedeniyle ikincil kaynaklara da başvurulmuştur. Eleştirel ve karşılaştırmalı analizlerden yararlanılarak bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

1. Feminist Teoloji

Araştırmamızın ana eksenini dinsel perspektiften yaratılmış olan Tanrı imgesi ve onun Hristiyanlık içerisindeki izlekleri (imprint) oluşturduğu için feminizm tarihi hakkında bilgi verilmeyip daha çok dinle ilişkili olan Feminist Teoloji alanına odaklanılmıştır.

Feministlerin savunularına göre, dini alan tamamıyla erkek egemenliğindedir. Buna bağlı olarak, tarih boyunca dinî ananeler erkekler tarafından inşa edilmiş, dini hayatı şekillendiren kuralların tamamı da onlar tarafından yapılmış ve uygulanmıştır. Örneğin, Eski ve Yeni Ahit metinlerinin geneli erkekler tarafından yazılmıştır ve feministlere göre kadın karşıtı söylemler içermektedir. Kadınlardan nadiren bahsedilen pasajlarda onlara biçilen roller hep aykırı rollerdir. Dolayısıyla günümüzde belirgin bir biçimde hissedilen kadınlara yönelik ayrımcılığı sonlandırabilmek için öncelikle dinî metinlerin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Erkek tanımlı bir din anlayışının yerine baştan beri eksik olan kadın tanımlı din anlayışı geliştirilmeye çalışılmalıdır. Bu süreçte kadın bakış açısının ve tecrübesinin mutlaka dikkate alınması gerekmektedir. Bunu erkeklerin gerçekleştirmesini beklemek yerine, olaya teoloji eğitimi almış kadınların müdahil olması uygun olacaktır. Dinî hayatın yenilenebilmesi ve kadın gözüyle yeniden yorumlanabilmesi için yegâne yol, dinlerin yaşadığımız çağa uygun biçimde sil baştan okunmasıdır. Doğrudan yeni bir teolojinin başlangıcı olan bu alan "feminist teoloji" olarak adlandırılmaktadır.¹

Bu sebeple dine yeni bir bakış açısıyla bakmak şiarıyla yola çıkan feminist teoloji ilk olarak 1975'te Amerika'da ortaya çıkmıştır. Sheila Collins, Letty Russell, Rosemary Radford Ruether, Mary Daly gibi isimler Amerika'nın önde gelen feminist teologlarıdır.²

¹ Adnan Bülent Baloğlu, "Kadın Merkezli Bir İslami Teoloji İnşasına Doğru mu?", *İslami İlimler Dergisi*, 4/1-2 (Bahar-Güz 2009): 45-60.

² Ursula King, *Women and Spirituality*, (London: Macmillian, 1998), 165.

Feminist teologlar öncelikle eşitlikçi cinsiyet anlayışını tanımlayabilmek için temel teolojik kavramları yeniden yapılandırmaya çalışırlar. Örneğin, Tanrı sadece eril terimlerle isimlendirilmemiş aynı zamanda baba, kral, lord, savaşçı, efendi gibi iktidarı çağrıştıran roller ve güç sembollerleriyle de tanımlanmıştır. Sonuçta Tanrı'nın sadece eril insanlık tarafından temsil edilebileceği düşüncesi İsa'nın da eril olmasını zorunlu kılmıştır.³

Hristiyan feminist teoloji, kutsal kitabın cinsiyete bağlı yorumlanışını, İsa'nın nezdinde kadın eşitliğini ve kilisenin gözünde kadının konumlandırılışını konu edinir. Kadına bir zamanlar sahip olduğu ve ataerkil kurumlar tarafından elinden alınan değerlerin yeniden kazandırılmasını amaçlar. Bunun yanında Hristiyanlığın eril teolojik yorumlarına karşı çıkarak, geleneksel Tanrı anlayışı başta olmak üzere Kitab-ı Mukaddes'teki temel öğretilerin yeniden ve kadın gözüyle yorumlanmasını amaçlar.⁴

Hristiyan feminist teolojiye göre özellikle Kitab-ı Mukaddes, kilise babaları denilen bir kısım erkek tarafından içinde buldukları çağın koşullarına uygun olarak yazılmış, çevrilmiş veya yorumlanmıştır. Bu durum zihinlerde Hristiyanlığın gerçekte ataerkil olup olmadığı konusunda soru işaretlerine neden olmaktadır. Bu yüzden cinsiyete önem veren tarihselci eleştiri metotları da kullanılarak kadınların kutsal metinler içindeki gerçek yeri belirlenmelidir. Hristiyan feminist teologlara göre Tanrı iradesi kesinlikle kültürlerin yoğurduğu insan iradesinden ayrıtırılmalıdır.⁵

Kadınların tarih içerisinde yer bulmalarına mukabil, kadınları kültürel ve sosyal olarak baskı altında tutan ataerkil yapının üstesinden gelebilmek için kutsal metinlerin kadın bakış açısı ile yeniden yorumlanması

³ Yvonne Yazbeck Haddad - John L. Esposito, *Daughters of Abraham: Feminist Thought in Judaism, Christianity, and Islam*, (Gainesville: University Press of Florida, 2002), 66-68.

⁴ Rosemary Radford Ruether, *Feminist Theology, A New Dictionary of Christian Theology*, (Kent: 1996), 210-211.

⁵ Mustafa Alıcı, "Mutfakta Pişir Mutfakta Ye: Çağdaş Dinler Tarihi Metodolojisinde Feminist Yaklaşım", *Milel ve Nihal* 2/2 (2005), 81-110.

gerekliliği son yıllarda İslâm dünyasında da rağbet görmeye başlamıştır. Bu çerçevede, “kadın tanımlı bir İslâmî teoloji” oluşturma çabalarının yoğunluk kazanmaya başladığı gözlemlenmektedir. Bu teolojinin oluşturulmasının temel amacı kısaca, kadınların içinde bulunduğu gerçekliklerin ve sahip oldukları tecrübelerin dikkate alınarak haklarının iadesi ve savunulması; onları erkeklere nispetle aşağı gören her türlü zihniyet, değer ve uygulamanın ortadan kaldırılarak adaletsizliğin ve ayrımcılığın önüne geçilmesidir. Sözü edilen amaçların gerçekleşmesi demek, Kur’an’ın eşitlik, adalet ve özgürlük ilkelerinin kadın-erkek ayrımı gözetilmeksizin bütün Müslümanlara uygulanması anlamına gelmektedir.⁶

2. Hristiyanlıkta Kadının Yaratılışı ve Toplumdaki Yeri

Mary Daly’nin eleştirilerine geçmeden önce kadının Hristiyanlıktaki konumunun incelenmesi önem arz etmektedir. Yahudiliğin bir türeği olarak Roma İmparatorluğunun egemen olduğu topraklarda doğan Hristiyanlık özünde herkesin sırf insan olduğu için değerli olduğu fikrine sahiptir. Buna rağmen bu fikrin hiçbir zaman tam bir kabul görmediğini, kadını aşağılama geleneğinin Hristiyanlıkta daha da güçlendiğini söyleyebiliriz. Örneğin 4. yüzyıl kilise vaizlerine göre kadınlar öncelikle Havva’nın çocuklarıydı ve isteyerek ya da doğaları gereği bir erkeği yoldan çıkarabilirlerdi. Özellikle 4. yy. vaizi İoannes Hrisostomos’un kadınları “gerekli bir kötülük” olarak değerlendirdiği söylenir.⁷

Hristiyanlıkta büyük önem taşıyan “İlk Günah” bu dinin sahip olduğu kadına bakış açısının da temelini oluşturmaktadır. Kadın haram meyveyi Adem’e yedirerek cennetten kovulmalarına ve böylece insan neslinin günahkar olmasına sebep olmuştur. Tanrı’nın kadının hamilelik süresini, doğum sancılarını, karı-koca ilişkisindeki baskıyı, ezme-ezilme durumlarını, aşırı emek tüketme zorunluluğunu, kıtlık, açlık, geçim sıkıntısı gibi pek çok olayı yani insanın alınyazısının, Adem-Havva çiftinin işledikleri suça öfkelenildiği için meydana geldiğine inanılmıştır.

⁶ Baloğlu, “Kadın Merkezli Bir İslami Teoloji İnşasına Doğru mu?”, 47.

⁷ Barbara Hill, *Bizans İmparatorluk Kadınları (1025-1204) İktidar, Himaye ve İdeoloji*, trc. Elif Gökteke Tut (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003), 12.

Burada asıl sorulması gereken soru Tanrı'nın suretinde yaratıldığı için kadından üstün olduğu söylenen Adem'in nasıl olup da bu kadar kolay kandırılabilmiştir.

Kadın Hristiyanlıkta kötülüğü, şeytana uymayı ve ayartıcılığı temsil etmektedir. Bu İncil'de şu şekilde anlatılmıştır:

"Fakat kadının öğretilmesine ve erkeğe hâkim olmasına izin vermem. Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratıldı. Ve Adem aldanmadı, fakat kadın aldanarak suça düştü; fakat iman ve sevgi ve takdiste vakar ile dururlarsa çocuk doğurması ile kurtulacaktır."⁸

Hristiyan inancında kadının yaratılış sebebi Yahudilikle aynıdır. Eski Ahit'te yazılmış bir mektupta bu inanç şöyle izah edilir; "Erkek kadının değil, fakat kadın erkeğindir, kadın erkek için yaratıldı, fakat erkek kadın için yaratılmadı".⁹ Dolayısıyla tıpkı Yahudi öğretisinde olduğu gibi Hristiyanlıkta da kadının yaratılış sebebi olarak kendinden uzak, erkeğe bağımlı bir kimliğe sahip olduğunu görüyoruz.

Kilise başta olmak üzere ruhban sınıfı ve yöneticiler kadını erkeğe göre konumlandırırken bu metinleri temel almış ve kadının toplumsal hayattaki yerini buna göre belirlemişlerdir.¹⁰

Batı Hristiyanlığı bu kadın düşmanlığından hiçbir zaman kurtulamamıştır. Bunun izlerini günümüzde dahi kadınlara rahiplik hakkı tanınmasına duyulan tepkilerde de görmek mümkündür.

Hız. İsa'dan sonra kaleme alınmış olan kutsal metinlerde giderek ağırlık kazanan kadına olumsuz bakış açısı daha çok Pavlus'dan sonra güç kazanmıştır. O dönemlerde Yahudi inancını da etkileyen hâkim Roma medeniyeti Hristiyanlığı da etkilemiştir. Sonradan yazılan kutsal me-

⁸ *Kitab-ı Mukaddes*, Pavlus'un Timotheos'a 1. Mektubu, Bab 2: 12,13,14,15.

⁹ *Kitab-ı Mukaddes*, Pavlus'un İlk Mektubu, 11.Bölüm, 12-13.

¹⁰ Musa Kaval, "Semavi Dinlerde Kadın", erişim : 22.08.2017, www.toplumsalsiddetalkongresi.org/bildiri/dergi/ila201506dccd8.docx.

tinler, kadının toplumsal hayattaki rollerinden yoksun bırakılarak erkeğe bağımlı bırakılmasına neden olmuştur.¹¹

“Kadınlar da saç örgüleriyle, altınlarla, incilerle ya da pahalı giysilerle değil, sade giyimle, edepli ve ölçülü tutumla Tanrı yolunda yürüyen kadınlara yaraşır biçimde, iyi işlerle süslenmelerini isterim. Kadın sükûnet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum; sakın olsun. Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratıldı; aldatılan da Adem değildi, kadın aldatılıp suç işledi. Ama doğum yapıp kurtulacaktır; yeter ki, sağduyuyla iman, sevgi ve kutsallıkta yaşasın.”¹²

Hristiyan inancında evlilik ve kadının cinsel hayatı konusunda Yahudilik inancının tam tersi bir durum söz konusudur. Yukarıda da ele alındığı üzere Yahudiler için mümkün olduğunca erken evlenme ve nesil yetiştirme dinî bir görevdir. Ancak Hristiyan inancında evliliğe menfi bir bakışın olduğu görülür. Aksine bekarlık tavsiye edilir. Çünkü Kutsal Ruh’u sadece bekarların taşıyabileceği düşüncesi hakimdir.¹³ Böylece kadınlar için evlilik tek seçenek olmaktan çıkmıştır. Kadınlar evlenmeyip bekarlıklarını koruyarak kendilerini Tanrıya adayabilir, böylece Havva’nın işlediği ilk günahın sonuçlarını çekmek zorunda kalmayabilirler. Manevî olarak bekarların böyle bir mertebeye erişmesi ilgi ve meşguliyetlerini eşleri yerine sadece Rabbin işlerine yöneltmelerindedir.

“Kaygısız olmanızı istiyorum. Evli olmayan erkek Rabbi nasıl hoşnut edeceğini düşünerek Rabbin işleri için kaygılanır. Evli erkekse karısını nasıl hoşnut edeceğini düşünerek dünya işleri için kaygılanır. Böylece ilgisi bölünür. Evli olmayan kadın ya da kız hem bedence hem ruhça kutsal olmak amacıyla Rabbin işleri için kaygılanır. Evli kadınsa kocasını nasıl hoşnut edeceğini düşünerek dünya işleri için kaygılanır.”¹⁴

¹¹ Simone de Beauvoir, *Kadın: İkinci Cins*, trc. Bertan Onaran, (İstanbul: Panel Yayınları, 1986), 106.

¹² *Kitab-ı Mukaddes*, Timoteos, 2:9-15.

¹³ Mustafa Yağmurlu, *Çağımızda Kadın Sorunu*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 1984), 31.

¹⁴ *Kitab-ı Mukaddes*, Korintliler, 7:32-34.

Evliliğin Hristiyanlar için dini bir sorumluluk değil de izin verilmesi gereken bir olguymuş gibi kabul edildiği görülür. Aziz Pavlus, manevî olarak yeterli kudreti ve iradesi olmayanlar için sadece zinaya engel olma amacıyla evliliğin olabileceğini söyler¹⁵:

“Adam için kadına dokunmamak iyidir. Fakat zinalardan dolayı herkesin kendi karısı olsun. Fakat emir olarak değil, izin olarak bunu diyorum. Lakin bütün insanların benim kendim gibi olmalarını istiyorum. Fakat evlenmemişlere ve dul kalmışlara diyorum: Benim gibi kalsalar onlar için iyidir. Eğer bunu yapacak iradeleri yoksa evlensinler. Çünkü yanmaktan ise evlenmek daha iyidir.”¹⁶

Bu metinlerden anlaşıldığı üzere kadın Hristiyanlıkta da sadece soyun devamı için yaratılmıştır. Özellikle Luther'in şu sözleri doğanın kadını sadece doğurma amacı ile yarattığını düşünen eril zihniyeti yansıtmaması bakımından önemlidir:

“Çocuk doğurmak yüzünden kadınlar bitap düşüyor ya da ölüyorsa bunun hiçbir zararı yoktur. Bırakın ölene dek çocuk doğursunlar; bütün varlık nedenleri de zaten bundan ibarettir.”¹⁷

Tüm bunların yanı sıra evlilik kurumu içinde herhangi bir çatışma yaşanması durumunda da kadından erkeğe tam bir itaat beklenmektedir.

“Ey kadınlar Rabb'e bağımlı olduğunuz gibi kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih bedeninin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih'e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar. Ey kocalar, Mesih kiliseyi nasıl sevip onun uğruna kendini feda ettiyse, siz de karlarınızı öyle sevin.”¹⁸

Hristiyanlıkta erkeğin keyfilğine bırakılmayan belki de tek alan boşanmadır. Bu konuda oldukça tutucu bir tutum sergileyen Hristiyanlık

¹⁵ Kaval, “Semavi Dinlerde Kadın”.

¹⁶ *Kitab-ı Mukaddes*, Korintoslulara I. Mektup, 7.

¹⁷ Fatmagül Bertkay, *Tarihin Cinsiyeti*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2006), 142.

¹⁸ *Kitab-ı Mukaddes*, Efesliler 5:22-25.

ancak zina durumlarında boşanmaya izin verir. Bunun dışındaki nedenlerle gerçekleşen boşanmalarda erkekleri zina etmiş kabul eder.

Hristiyanlıkta İsa zamanında görülmemiş olan kadın karşıtlığının sonraki dönemlerde erkekler tarafından kaleme alınmış metinlerde karşımıza çıkması Roma'nın baskıcı yönetiminde uzun yıllar yaşamış olan Hristiyanlığın toplumun genelini etkileyen ataerkil tutum ve davranışlardan etkilenmiş olabileceğini söyleyebiliriz. Nihayetinde Hristiyanlık Yahudiliğin bir devamıydı ve ondan izler taşıması son derece doğaldı.

3. Mary Daly

Mary Daly feminist teoloji alanında en tanınan ve en seçkin isim olarak gösterilir. Manfred Hauke'a göre Mary Daly ismi, feminist teolojide İsa'dan sonra en çok aranan ikinci isimdir.¹⁹

Mary Daly'nin tüm çalışmaları erkeğin üstünlüğünü ve kadının bu durumdan kaynaklanan sıkıntılarını anlatır. Daly ataerkilliği bir dünya dini olarak görür ve tüm dinlerin kadın enerjisiyle beslenen ataerkilliğin araçları olduğuna inanır.²⁰ Ataerkilliği eleştirisinde, kuramlarını ataerkilliğin kökeni olarak gördüğü kadın düşmanı ve ataerkil bir Tanrı'nın dış görünüşünü parçalamak üzere kurmuştur.

Daly'e göre kadının özgürleşmesini sağlayacak tek şey 'karşı çıkan kadın'dır. Ataerkil düzenin temelinde dünyanın ve cennetin hâkimi, mutlak ayrımların yaratıcısı Tanrı bulunmaktadır. Buradan başlayarak ben-o, özne-nesne, kendi-öteki gibi karşıtlıklar üzerinden kurulan düşüncenin de Tanrı tarafından yapıldığını iddia eder. Kadın hep olumsuzun, ötekinin bulunduğu taraftadır. Erkekse aynının yanında yer almaktadır.

Bu zihinsel karşıtlıklarla düşünmenin yıkılması kadını özgürleştirecektir. Bunu yapabilmek için gerekli olan her şey erkek egemen toplumun kadını öteki yapan tüm yapısına hayır demekte yatmaktadır.

¹⁹ Manfred Hauke, *God or Goddess? Feminist Theology: What is it? Where does it lead?*, (San Francisco: Ignatus Press, 1995), 78.

²⁰ Mary Daly, *Gyn/Ecology : The Metaethics Of Radical Feminism*, (Boston: Beacon Press, 1978), 59-60.

Daly, *Gyn/Ecology* adlı kitabında savunucularından olduğu radikal feminizmi 'kadının var oluşunun (becoming) serüveni' olarak adlandırır. Bu kitabında Daly, kendi feminist yaklaşımını ortaya koyarken Ortaçağ Avrupası'nda bu varoluşsal serüveni gerçekleştirmek isteyen kadınların cadı damgası yiyerek işkenceye maruz kalmalarını şöyle anımsatmaktadır: "Erilliğin evrenselliğini kırmak için kadınların kendi mitlerini adlandırmaları gerekmektedir".²¹

Eserin ilk bölümünde Daly, Hristiyan mitlerini, dili ve onların kadın düşmanlığını tanımlar. İkinci bölümde ise tarih içinde kadına karşı uygulanan beş uluslararası şiddeti inceler: Çin'de kızların ayaklarının bağlanması, Afrika'da kadınların cinsel organlarının kesilmesi, Ortaçağ Avrupası'nda cadı yakma, Hindistan'da kadınların ölen kocaları ile birlikte yakılması, Amerika'da psikiyatri, kürtaj ve kadını saflaştırma zihniyetinin devamı saydığı rahim ameliyatları.²² Kitabında ayrıca cinsiyetsiz toplum kavramını tümünden reddeder. Ataerkil zihniyet tarafından geliştirilen kadınlık anlayışını benimsememiştir. Çünkü ona göre kadınlık ve kadın olmak ayrı şeylerdir. Önemli olan kadının yaşam enerjisini tekrar kendine çağırmasıdır.²³

Daly, Hristiyan inancındaki cinsiyet konularıyla ilgili tartışmalara da önemli katkılarda bulunan bir isimdir. Hristiyan inancındaki kadınlara ilişkin pozitif yönleri görmemiş, Tanrı'nın hem erkek hem de dişi özelliklere sahip olduğu yönündeki yorumları reddetmiştir. Daly'nin erkek egemenliği üzerine yoğunlaşan çalışmaları ve İncil'i bu doğrultuda yorumlaması Hristiyanlığı terk etmesine yol açmıştır.²⁴

²¹ Daly, *Gyn/Ecology : The Metaethics Of Radical Feminism*, 61.

²² Maggie Humm, *Feminist Edebiyat Eleştirisi*, (İstanbul: Say Yayınları, 1994), 101.

²³ Emre Işık, "Feminizm Cinsiyet ve Epistemoloji", erişim: 16.09.2017, <http://www.aymavisi.org/felsefe/Feminizm,%20Cinsiyet%20Ve%20Epistemoloji%20-%20Emre%20Işık.html>.

²⁴ Hannelie Wood, "Revisiting Mary Daly: Towards A Quadripartite Theological And Philosophical Paradigm", *HTS Teologiese Studies/ Theological Studies*, 71/1 (1911), 1-10.

3.1. Mary Daly'nin Tanrı Anlayışı

Yüzyıllar boyunca kadınlara hep erkek rol modeller dayatılmıştır. Bunlardan biri de Tanrı'dır.²⁵ İbrânilerin kutsal kitaplarında Tanrı; kral, baba ve çoban olarak tanımlanır. Yeni Ahit'teki kilit imaj ise Baba'dır. Baba ile oğul arasındaki bağlantı bu yüzden Hristiyan söyleminin temelini oluşturmuştur. Modern perspektiften bakıldığında bunlar orijinal kullanımlarında mecaz ifadeler olarak görülmektedir. Gerçekte Baba erkek ebeveynidir. Oysa Tanrı, dişi ve erkek arasındaki biyolojik farklılığın ötesindeki ruhtur.²⁶ Dolayısıyla Tanrı'nın eril olarak temsil edilmesi erkekler için bir problem oluşturmazken kadınlara kendilerini Tanrı'dan soyutlanmış hissettirebilir.²⁷

Daly Tanrı imgesinin kilise tarafından zihinlere baba figürü olarak kazındığını dolayısıyla Hristiyan edebiyatında da ataerkilliğin özeti olarak resmedildiğini söyler.²⁸ Kadınların zihinlerindeki eril kavramları değiştirmek ister. Pek çok insanın Tanrı ile alakalı zedelenmiş kavram ve tutumlara sahip olduğunu, Tanrı için kullanılan bu sembol ve imgelerin insanların hayal güçlerini dolaylı bir şekilde olsun ya da olmasın ele geçirdiğini iddia eder.²⁹

Bu amaçlarla yazdığı *Beyond God The Father* (Baba Tanrı'nın Ötesinde) kitabındaki ana tema Tanrı erkekleri yaratan erkek Tanrı'dır.³⁰ Daly, kadınların kendilerini Tanrı'nın sadece kemal ve anlama ilişkin kişisel deneyimi temsil ettiğini keşfettiklerinde bulacaklarına inanır. Kadınlar ataerkil Tanrı'ya saldırmamalı; onu tamamen arkalarında bırakmalıdırlar. Bu tam da Daly'nin yaptığı şeydir. Tanrı'yı yeniden adlandırmak için Daly, kadınların Tanrı'nın ötesine hareket etmeleri gerektiğine inanır. Ona göre adlandırma kadınların din deneyimlerinin merkezi durumun-

²⁵ Mary Daly, *The Church and the Second Sex*, (New York: Harper & Row, 1975), 130.

²⁶ John Hick, *The Metaphor of God Incarnate*, (Westminster: John Knox Press, 1993), 43.

²⁷ Johanna Martina Wood, *Patriarchy Feminism and Mary Daly*, (University of South Africa, 2013), 174.

²⁸ Mary Daly, *Beyond God The Father*, (Boston: Beacon Press, 1985), 13.

²⁹ Daly, *The Church and the Second Sex*, 130.

³⁰ Daly, *Beyond God The Father*, 13.

dadır. Daly, Tanrı kavramını Tanrıça ile değiştirmeyi düşünmemiştir. Tanrı kelimesinin erkeksi imgelerle bağlantısının kırılmasının imkânsız olduğunu gördüğü için feminist kullanıma uygun olmadığına karar vermiş;³¹ yüce varlık olarak Tanrı fikrini silmek istemiştir. Ona göre Tanrı kadınlar için ataerkilliğin ötesine yaptıkları seyahat demektir.³²

Daly, hiçbir teoloğun Tanrı'nın erkek olduğuna inanmadığını iddia ederken, aynı zamanda vaizlerin, teologların, kendi halinde inanan insanların zihinlerinde bilinçli olmasa da böyle bir görünüm olduğunu söyler.³³

Nitekim Daly, Tanrı'yı tanımlamada kullanılan dilin sonlu ve sınırlı olduğunu düşünür. Ona göre, din dilinin önermesel kullanımı Tanrı'yı yer ve zamanla sınırlandırmaktan öteye gitmez. Bu yüzden, Daly çalışmalarında düz-önermesel ifadeler yerine mecazî ifadelerle ağırlık verir.³⁴

Daly, modern teologların zihinlerinde sahip oldukları Tanrı hakkındaki zararlı kavramların 'her şeye gücü yetme', 'mutlak değişmezlik', 'mutlak kader' kavramlarıyla bağıntılı olarak ortaya çıktığını düşünür. Ona göre, bu Tanrı'nın değişmezliği problemlidir. Çünkü baskıcı durumların var olmasına izin veren ve buyuran bir Tanrı imgesini yansıtır. Bu yüzden Daly kadınlar üzerindeki baskıcı ve şeytanî durumlardan kaçınmak için Tanrı'nın değişmezliği ile ilgili teolojik bir farkındalık önerir.³⁵ Ona göre, Hristiyanlık bağlamında Tanrı'yı değişmeyen bir kimse olarak düşünmek onu statik bir nesne konumuna getirmekte ve bu da Tanrı hakkında kullanılacak terimlerin sınırlı kalmasına yol açmaktadır.³⁶ Aynı şekilde Tanrı'nın her şeye gücü yeten olduğu doktrinin klasik formülasyonu modern insanın yabancılaştırıcı bulduğu imge ve çağrışımlara da-

³¹ Daly, *Beyond God The Father*, xxiv.

³² Wood, *Patriarchy Feminism and Mary Daly*, 183-184.

³³ Daly, *Beyond God The Father*, 180.

³⁴ Betty Talbert Wuttler, "Secular Feminist Religious Metaphor And Christianity", *Journal Of The Evangelical Theological Society* 38/1 (March 1995), 85.

³⁵ Daly, *Beyond God The Father*, 83.

³⁶ Daly, *Beyond God The Father*, 19.

yanır.³⁷ Bu durum Tanrı'nın eril zamirlerle adlandırıldığı bir dünyada her şeye gücü yetenin sadece erkek olduğu fikrini aşılır.

Daly için her yerde var olan Tanrı aslında hiçbir yeri olmayan Tanrı'dır. Onun her yerdeki varlığı aslında her yerdeki yokluğudur. Bu yanlış adlandırma ataerkil Tanrı'nın özü olan uğursuz yokluğu maskeleyen içindir.³⁸ Nihayetinde Daly, problemleri olarak gördüğü bu konular için 'Baba'nın ölmesi gerektiğini ileri sürer.³⁹

Daly, ataerkil toplumların oluş mitleri etrafında döndüğü bir modelden bahseder. Ona göre dünyevi varoluşlar Baba Tanrı'dan gelmeyi ve ona dönüşü yansıtırlar. Hristiyan teolojisine göre bu varoluş çemberine dölleyici söz olarak görülen Kutsal Ruh'ta katılmıştır. Teslisin ikinci unvanı olan oğul babadan, kutsal ruh ise baba ve oğuldan çıkar. Bundan başka evrendeki tüm varlıklar son olarak ebedi bir saadet içinde birleşecekleri Tanrı'dan çıkar. Bu üçlü semboller sisteminde aynı sabit kaynaktan çıkan ve ona geri dönen dairesel bir varoluş modeli vardır.⁴⁰

Daly'ye göre kadınlar özgür olmak istiyorlarsa puta tapınma olarak gördüğü bu tarz kristolojik formülleri reddetmek zorundadırlar. Tanrı'nın İsa'da beden bulması da bu formüllerden biridir. Tanrı kadınların bilinçlerinde ne kadar sınırlı kalırsa kadınlar da İsa'yı üçlemenin ikinci kişisi olarak o kadar az düşüneceklerdir. Kadınlar erkek olarak bedenlenmiş Tanrı'yı reddettiklerinde İsa'nın eşsizliği de anlamını yitirecektir.⁴¹

3.2. Mary Daly'nin Hristiyanlıktaki "Baba" Figürüne Bakışı

Hristiyanlık Mesih-İsa merkezli bir dindir. Bu merkez ile ilgili en sağlam ve güvenilir kaynak Kutsal Kitap/Yeni Ahit'tir. Tanrı inancının temelinde teslis/üçleme vardır. Matta incilinde Mesih-İsa'nın havarilerine "Baba oğul ve kutsal ruh ismiyle vaftiz eyleyin."⁴² şeklinde emir verdiği belir-

³⁷ Daly, *Church and The Second Sex*, 182.

³⁸ Daly, *Gyn/ Ecology*, 54.

³⁹ Wood, *Patriarchy Feminism and Mary Daly*, 167.

⁴⁰ Daly, *Gyn/Ecology*, 28.

⁴¹ Daly, *Beyond God The Father*, 69.

⁴² *Kitab-ı Mukaddes*, Matta 28:19.

tilmektedir. Bu emir teslisin temel dayanaklarından olmuştur. Tek Tanrı-
cılığın hâkim olduğu bir ortamda ortaya çıkmış olan Hristiyanlıkta tesli-
sin yer alması; Mesih-İsa'ya olağanüstü özelliklerin atfedilmesinin hatta
İsa'nın Tanrılaştırılmasının teolojik bir sonucu olarak görülmektedir.⁴³

Hristiyanlıkta teslisin ilk ve asıl unsuru babadır. Baba olmak yarat-
mak, dünyaya getirmek yani sembolik olarak Tanrı olmak anlamına gel-
diği için Tanrı, baba olarak adlandırılır. Aslında burada önemli olan insan
ya da Tanrı olmak değil yeniden üretim ve yaratmanın baş aktörü olarak
görülen erkek olmaktır.⁴⁴ Binlerce yıl boyunca 'toprak anamız' sözünün
sonradan 'göklerdeki babamız' sözüne devşirilmesinin altında yatan ne-
den budur. Tüm bir Hristiyan inancı bu söz çerçevesinde ataerkil bir
zihniyetle şekillenmiştir. Soyun devamlılığını sağlamada kadının katkısı-
nı sadece taşıyıcılığa indirgeyen babasoylu ve ataerkil aile kurumu ile
toplum sağlam bir birliktelik oluşturmuşlardır. Baba, Tanrının yeryüzün-
deki otoritesinin temsilcisidir. Bu yüzden babalık sadece fiziksel bir özel-
lik olarak anlatılmamış, Tanrı'nın dünyayı yaratma kudretinin dünyadaki
yansıması olarak nesilden nesile aktarılan bir öğreti haline gelmiştir.

Babalık konusunda geleneksel Hristiyan teolojisinin üzerinde Plato
ve Aristoteles'in görüşlerinin etkili olduğu söylenmektedir. Aristoteles'in
dünyası bir tarafın diğerine egemen olduğu karşıtlıklardan oluşur. Ona
göre ruh beden üzerinde, akıl duygu üzerinde, erkek de kadın üzerinde
egemendir. Yalnızca erkeklere özgü olan saf akıl Tanrısal ruh ile ilişkilidir
ve yeryüzündeki her şeyden üstündür.⁴⁵ Dolayısıyla erkeğin zihni, her
türlü maddeden daha yüksek ve daha kutsaldır. Aristoteles'in eksik ya da
sakat kalmış erkekler olarak tanımladığı kadınlar zihinsel bakımdan aktif
ve yetenekli olan erkeklerden daha aşağıdadırlar.⁴⁶ Ona göre kadınlar

⁴³ Tümer Günay – Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, (Ankara: Ocak Yayınları, 2002), 386-387.

⁴⁴ Carol Delaney, *Tohum ve Toprak: Türk Köy Toplumunda Cinsiyet ve Kozmoloji*, trc. S. So-
muncuoğlu ve A. Bora, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 26-27.

⁴⁵ Aristoteles, *Politika*, trc. Mete Tuncay, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983), 26-29.

⁴⁶ Fatmagül Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, 5. Baskı (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), 132-133.

yaşam için gerekli olan maddeyi sağlamaktan öteye gidemezler. İnsanın Tanrısal olanla bağlantılı kısmını yani formu ve ruhu sağlayan erkektir. Erkeğin cesaretini hükmedişinde kadının cesaretini ise itaatinde gören Aristoteles, 'Nasıl güzeli anlamak, tanımak için çirkini bilmemiz gerekiyorsa erkeği tanımamız için de kadını bilmemiz gerekmektedir.' der.⁴⁷ Bu düşünceleriyle Aristoteles'in Hristiyan teolojisinin kadına yönelik dogmatik bakışının temelini oluşturduğu belirtir.

Batı düşünce geleneğinin temelini oluşturan dualist felsefeyi sistemleştiren Platon'a göre ruh maddesel olmayan değişmez ve ölümsüz gerçek evrene, beden ise geçici ve ölümlü evrene aittir. Akılcı ruhlar daha doğuştan erkeklere verilirken daha aşağı görülen ruhlar kadınlara verilmiştir. Bu yüzden tam bir insan sayılmayan kadınlar erkekler tarafından yönetilmelidirler.⁴⁸ Tüm bu görüşler ışığında Daly, ataerkil Hristiyanlığın kadınlara sadece tek bir amaç belirlediğine inanır: doğurma.⁴⁹

Mary Daly, feminizmin Hristiyanlığa karşı vermiş olduğu cevaptır. O ve onunla aynı duyguları paylaşan birçok feminist ataerkinin tarihsel kökenini ve tabiatını anlamaya çalışarak ataerkil önyargılardan uzak bir dünya inşa etmek için mücadele vermişlerdir.⁵⁰

Daly'ye göre Hristiyanlık, kadınları baskı altına alan ataerkil sistemin özüdür. O, Hristiyanlık sistemi içinde yer alan bir kişi için eril Tanrı anlayışının ne kadar tehlikeli olabileceğini gösterir:⁵¹

'Göklerdeki cennette yaşayan sakallı biri olarak Tanrı'yı resmetmek akıllı insanlar için çocukça bir şeydir. Onlar kendi inançlarının bu kavramların ötesinde olduğunu düşünürler. Eğitimli her yetişkin için bu aynıdır. Bununla birlikte teologların, vaizlerin ve saf, kendi halin-

⁴⁷ Cynthia Freeland, *Nourishing Seculation: A Feminist Reading of Aristotelian Science Engendering Origins: Critical Feminist Readings in Plato and Aristotle*, (Albany: State University of New York Press, 1994), 145-146.

⁴⁸ Platon, *Devlet*, trc. Sabahattin Eyüpoğlu ve M. Ali Cimcoz, (İstanbul: Kültür Yayınları, 1962), 152-171.

⁴⁹ Wood, *Patriarchy Feminism and Mary Daly*, 177.

⁵⁰ Laffey, *Daughters of Abraham*, 50-51.

⁵¹ Rebecca Hudson, *In the World But Not Of It: A Critique of American Evangelical Views of God and the Material*, (United Kingdom: Stirling, July 2012), 68.

de inanan insanların zihinlerinde açık ya da bilinçli olmasa da Tanrı'nın eril olarak barındığına dair küçük de olsa deliller vardır.⁵²

Hristiyan erkekler bile Tanrı için eril bir imge tasarlanmasının ne kadar problemlili olduğunun farkındadırlar. Bu, sevgi ya da merhamet Tanrı'sı olamaz çünkü Tanrı bedenleştirilemez. Yine de bu güçlük tüm Batı Hristiyan teolojisine yayılmış durumdadır.⁵³ Tanrı'nın bu eril sembolizmi, erkeği kadın üzerindeki otoritede dengesiz bir konuma getirerek ayrımcı cinsiyet hiyerarşisini güçlendirir.⁵⁴

Daly, Yahudi-Hristiyan geleneğin zaten hasta olan toplumu kışkırttığına inanır.⁵⁵ Hristiyan üçlemesini, babalar ve oğullar arasındaki kapalı sistemi temsil eden tüm eril oluşumların paradigması olarak tanımlar.⁵⁶ Hristiyanlığı baskıcı yapanın sadece cinsiyetçilik değil, Tanrının baba ve eril İsa sembolü olduğunu ifade eder.⁵⁷ İsa, Tanrı için belirgin bir imge, sembol ve metafordur.⁵⁸ Dolayısıyla Kristolojik doktrinindeki temel niyeti ataerkildir ve kadının silinmesidir.⁵⁹

Hristiyanlık bakış açısıyla yeryüzündeki tek iyi kadın bakire Meryem'dir. Kilise Meryem'i de cinsiyetini nerdeyse reddederek, onu 'onurlu' bir erkek konumuna getirerek kabul eder.⁶⁰ İsa'nın vaftizde yeniden doğuşu ve Meryem olmaksızın yeniden dirilişi eril Tanrı sahnesinden kadını tamamen silmiştir. İsa kendi kendisinin annesi olmuştur.⁶¹ Böylelikle tabii erkek üstünlüğünü dile getiren ataerkillik, hem İncil'e dayalı Tanrı imajının erkek olması hem de Tanrı'nın hulûlü olan İsa'nın erkek

⁵² Daly, *Church And The Second Sex*, 180.

⁵³ Hudson, *In the World But Not Of It*, 69.

⁵⁴ Daly, *Beyond God The Father*, 4.

⁵⁵ Daly, *Beyond God The Father*, 47.

⁵⁶ Paula Hope Durham, "Patriarchy and Self-hate : Mary Daly's Psychological Assessment of Patriarchal Religion Appraised and Critiqued In the Context of Karen H. Orney's Psychoanalytic Theory", *Journal of Feminist Studies in Religion* 13/1 (Spring, 1997), 20.

⁵⁷ Şumkar Masraliev, *John Hick'in Uluhiyeti Işığında Hristiyan Teizmin Felsefi Güçlükleri* (Doktora Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2007), 4.

⁵⁸ Masraliev, "John Hick'in Uluhiyeti Işığında Hristiyan Teizmin Felsefi Güçlükleri", 5.

⁵⁹ Daly, *Gyn/Ecology*, 88-89.

⁶⁰ Laffey, *Daughters of Abraham*, 51.

⁶¹ Daly, *Gyn/Ecology*, 87.

olması nedeniyle yine kendini haklı görür. Mary Daly'nin meşhur ifadesiyle Tanrı erkek olduğu zaman erkek de Tanrı olmaktadır.

Bu düşünce şekli günümüzde Hristiyan Kiliselerinin çeşitli kollarında kadınların rahip olarak atanmasına karşı toplumun bazı kesimlerinin göstermiş olduğu tepkilerde karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki kadının ruhunun olup olmadığı, dolayısıyla insan sayılıp sayılmayacağını tartışan Ortaçağ babalarından daha ileri giden görüşlere dahi rastlanmaktadır.

3.3. Mary Daly'nin Post Hristiyanlık Hakkındaki Görüşleri

Post Hristiyan ya da post Hristiyanlık, günümüzde gelişen teknoloji, insan ilişkileri, bilgiye anında ulaşım kolaylığı, değer yargılarının esnekleştiği modern dünyamızda muhafazakar Hristiyanların, Hristiyanlığı ilk zamanlarında olduğu gibi yaşamadıkları gerekçesiyle itham ettikleri kişi ya da grupları tanımlamak amacıyla kullanılır. Post Hristiyanlar, İsa zamanında geçerli olan temel Hristiyan akidelerini yaşamamanın günümüz toplumunda imkânsız olduğunu düşünerek esnek bir toplum yaratılabilmesi için inanç esaslarının değiştirilmesi gerektiğini vurgularlar.

Beyond God The Father kitabında Daly, Hristiyanlığın post Hristiyanlığa göre açıklamada güçlüklerle karşılaşılacak üç Tanrı tanımını şöyle değerlendirir:

3.3.1. Açıklama Tanrısı

Bir çocuğun acı çekmesi ya da ölmesi gibi insanların algılamakta, kabul etmekte ve açıklamada güçlük çektikleri durumların yine Tanrı'nın iradesi ile açıklanması durumudur. Daly bu Tanrı'nın sosyal, ekonomik, psikolojik acı çekme ve haksızlığı yok etmeyi vaat etmediğini vurgular. Kadınların, Tanrı'nın planı denilen şeyin erkeklerin kendi yetersizliklerini ve kötülüklerini örtme yolu olduğunun farkına varmalarını ister.⁶²

Daly'nin bu ifadeleri akıllara Ludwig Andreas Feuerbach'ın yansıtma din teorisini getirmektedir. Genel kabule göre dinde her şey Tanrı merkezli düşünülür ve ondan hareket edilerek açıklanır. Ancak Feuer-

⁶² Daly, *Beyond God The Father*, 30.

bach bu anlayışı tersine çevirir. Ona göre din kavramının gerçek içeriği antropolojiktir ve insan doğasının dışı yansımasıdır.⁶³

3.3.2. Diğer Dünya Tanrısı

Daly, bu Tanrı'yı ölümden sonra ödüllendiren ve ceza veren Tanrı olarak tanımlar. Kadınlar kendilerini bu idolden karşı bir dünya yaratarak kurtarmalıdır. Bu idol ancak kadınlar bu dünyada dolu ve zengin bir hayat yaşadıklarında tahttan inebilir.

3.3.3. Günahların Yargıcı Olarak Tanrı

Günahların yargıcı olarak Tanrı özellikle kadınlarda insanın kendine zarar verici, yıkıcı suçluluk duygularını yükseltir. Kadınlar bu Tanrı sebebiyle zihinsel ve fiziksel olarak acı çekerler. Örneğin Daly, kadınlara doğum kontrolü ve kürtajın yanlış olduğunun, eşlerine itaat etmeleri gerektiğinin söylendiğini belirtir. Kilise ritüellerinin kadınları küçülttüğünü, fiilen ve sembolik olarak onları pasif olmaya zorladığını vurgular.⁶⁴

Günahların yargıcı olan Tanrı herhangi bir sorumluluk ve limit olmaksızın 'cadı yakma' adı altında kadınların işkence görmesine izin vererek 'Eziyet Haçı Mitolojisi'nin Tanrı'sı olmuştur.⁶⁵ Bu sebeple Daly "Haç Simgesi altında iyi ve akıllı kadınlar işkence gördü ve yakıldı."⁶⁶ demektedir. Ona göre, Tanrı'nın günahları yargılama rolü ataerkil statükoyu devam ettirmek için politik bir araç olmuştur.⁶⁷

Sonuç

Bu çalışmamızda 20. yüzyılın önde gelen feminist teologlarından biri olan Mary Daly bağlamında kadının tarihsel ve dinî söylem içerisindeki menfi konumlanışına değinmeye çalıştık. Son dönemde, tarihi ve bilimlerini feminist bakış açısıyla okumak deyim yerindeyse moda haline gelmiştir.

⁶³ Tamer Yıldırım, "Ludwig Andreas Feuerbach'ın Yansıtma Din Teorisi ve Eskatoloji Eleştirisi", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1-2 (2010), 1-2.

⁶⁴ Daly, *Gyn/Ecology*, 31.

⁶⁵ Daly, *Gyn/Ecology*, 95.

⁶⁶ Daly, *Gyn/Ecology*, 195.

⁶⁷ Daly, *Beyond God The Father*, 31.

Feminist akımlar kadını tarih içerisinde hak ettikleri yere koymaya çalışmışlardır. Bu sebeple bu yayılım teoloji alanına da sirayet etmiştir.

Hristiyanlığa karşı bir başkaldırı olarak adlandırılan Mary Daly düşüncesi, geçmiş zamanlardan bu yana kadının tarihten silinmesine uğraşıldığı bir uğraşının karşısına dikilmesi gerektiğini savunur. Ona göre, ataerkil yapı kadını sadece çocuk doğuran bir hizmetçi olarak görmüştür. Bu anlayıştan, kültürel yapıya gömülü bir din olan (Hristiyanlık'ın) etkilendiğini ve bu etkinin dil yapılarıyla nesillere aktarıldığını savunur. Bu sebeple Hristiyan teolojisinin ve tarihinin tersten okunması gerektiğini savunur.

Dinlerin birincil anlayışı olan Tanrı'nın bile Baba figürüyle isimlendirilen bir Tanrı'nın merhametli olamayacağını savunur. Bunun yanında tarihsel arka planına da bakarak Aristoteles ve Platon tarafından kadının alçak ruhlar arasında aşağı ve eksik olarak tavsif edildiğini belirtir. Ayrıca, o, İsa figürünün de erkek olarak seçildiğini, tek olumlu kadın figürünün ise Meryem figürü olduğunu savunur. Daly, bu figürün ise, İsa'nın tekrar dirilmesiyle (*resurrection*) kendi kendini doğuran bir figür haline gelerek unutturulmak istendiğini savunur. Bu durumu Ortaçağ'daki cadı avlarının bir devamı olarak görür. Bunun yanında dikotomik bakış açısından bakılan dünyadaki zayıf ögenin kadına atfedildiğini savunur. Ritüellerdeki öğelerin de erkek egemenliğini pekiştirdiğini savunur. Bu sebeple, Tanrı imgesi yerine Tanrıça imgesinin ön plana çıkartılması gerektiğini savunur.

O, post Hristiyanlık denilen asıla dönme akımlarının da erkek egemenliğini pekiştirmekten başka bir şey olmadıklarını savunur; ve bu akımın Açıklayıcı Tanrı anlayışını açıklarken Feuerbach'ın tersi bir akıl yürütmeyle, erkeklerin beceriksizliğinin bir dışavurumu olarak açıklar. Bir diğer kuram olan diğer dünya teorisi konusunda ise Daly, kadınların bu dünyada başka bir dünya yaratmayla başarılı olacağını savunur. O, günahların yargıcı olarak Tanrı anlayışının ise, kadınlara fiziksel ve zihinsel olarak acı çektirdiğini savunur.

Kaynakça

- Alici, Mustafa. "Mutfakta Pişir Mutfakta Ye: Çağdaş Dinler Tarihi Metodolojisininde Feminist Yaklaşım". *Milel ve Nihal* 2/2 (2005): 81-110.
- Aristoteles. *Politika*. Trc. Mete Tuncay. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983.
- Baloğlu, Adnan Bülent. "Kadın Merkezli Bir İslami Teoloji İnşasına Doğru mu?". *İslami İlimler Dergisi* 4/1-2 (Bahar-Güz 2009): 45-60.
- Beauvoir, Simone de. *Kadın: İkinci Cins*. Trc. Bertan Onaran. İstanbul: Panel Yayınları, 1986.
- Berktaş, Fatmagül. *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları, 2006.
- Berktaş, Fatmagül. *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. 5. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
- Daly, Mary. *Beyond God The Father*. Boston: Beacon Press, 1985.
- Daly, Mary. *Gyn/Ecology :The Metaethics Of Radical Feminism*. Boston: Beacon Press, 1978.
- Daly, Mary. *The Church and the Second Sex*. New York: Harper & Row, 1975.
- Delaney, Carol. *Tohum ve Toprak: Türk Köy Toplumunda Cinsiyet ve Kozmoloji*. Trc. S. Somuncuoğlu ve A. Bora. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Durham, Paula Hope. "Patriarchy and Self-hate : Mary Daly's Psychological Assessment of Patriarchal Religion Appraised and Critiqued In the Context of Karen H. Orneyy's Psychoanalytic Theory". *Journal of Feminist Studies in Religion*, 13/1, (Spring, 1997): 119-30.
- Freeland, Cynthia. *Nourishing Seculation: A Feminist Reading of Aristotelian Science Engendering Origins: Critical Feminist Readings in Plato and Aristotle*. Albany: State University of New York Press, 1994.
- Tümer, Günay – Küçük, Abdurrahman. *Dinler Tarihi*. Ankara: Ocağ Yayınları, 2002.
- Haddad, Yvonne Yazbeck ve Esposito, John L. *Daughters of Abraham:Feminist Thought in Judaism, Christianity, and Islam*. Gainesville: University Press of Florida, 2002.
- Hauke, Manfred. *God or Goddess? Feminist Theology: What is it? Where does it lead?.* San Francisco: Ignatius Press, 1995.
- Hick, John. *The Metaphor of God Incarnate*. Westminster: John Knox Press, 1993.
- Hill, Barbara. *Bizans İmparatorluk Kadınları (1025-1204) İktidar, Himaye ve İdeoloji*. Trc. Elif Gökteke Tut. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- Hudson, Rebecca. *In the World But Not Of It: A Critique of American Evangelical Views of God and the Material*. United Kingdom: Stirling, July 2012.
- Humm, Maggie. *Feminist Edebiyat Eleştirisi*. İstanbul: Say Yayınları, 1994.
- İşık, Emre. "Feminizm Cinsiyet ve Epistemoloji". Erişim: 16.09.2017. <http://www.aymavisi.org/felsefe/Feminizm,%20Cinsiyet%20Ve%20Epistemoloji%20-%20Emre%20Isik.html>.

- Kaval, Musa. "Semavi Dinlerde Kadın". Erişim: 22.08.2017.
www.toplumsalsiddetalkongresi.org/bildiri/dergi/ila201506dccd8.docx
- King, Ursula. *Women and Spirituality*. London: Macmillian, 1998.
Kitab-ı Mukaddes.
- Masıraliev, Şumkar. *John Hick'in Uluhiyeti Işığında Hristiyan Teizmin Felsefi Güçlükleri*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, İzmir 2007.
- Platon. *Devlet*, Trc. Sabahattin Eyüpoğlu ve M. Ali Cimcoz. İstanbul: Kültür Yayınları, 1962.
- Ruether, Rosemary Radford. *Feminist Theology, A New Dictionary of Christian Theology*. Kent: 1996.
- Wettler, Betty Talbert. "Secular Feminist Religious Metaphor And Christianity". *Journal Of The Evangelical Theological Society* 38/1 (March 1995): 77-92.
- Wood, Hannelie. "Revisiting Mary Daly: Towards A Quadripartite Theological And Philosophical Paradigm". *HTS Teologiese Studies/ Theological Studies* 71/1, (1911): 1-10.
- Wood, Johanna Martina. *Patriarchy Feminism and Mary Daly*. University of South Africa, 2013.
- Yağmurlu, Mustafa. *Çağımızda Kadın Sorunu*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1984.
- Yıldırım, Tamer. "Ludwig Andreas Feuerbach'ın Yansıtma Din Teorisi ve Eskatoloji Eleştirisi". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1-2 (2010): 65-85.

